

українських стандартів виробництва та переробки сільськогосподарської продукції з європейськими; забезпечення пріоритетного розвитку виробництва кінцевої продукції глибокої переробки.

Висновки з данного дослідження. Таким чином, розвиток харчової промисловості є важливим для задоволення споживчого попиту на внутрішньому ринку України і забезпечення продовольчої безпеки держави. Пріоритетами стимулювання розвитку виробництва продукції харчової промисловості є наступні: 1) сприяння гармонізації стандартів якості вітчизняної продукції з міжнародними стандартами, а також забезпечення контролю якості продукції; 2) підвищення ефективності інноваційної діяльності у харчовій промисловості, сприяння налагодженню виробництва продукції з поліпшеними смаковими якість, а також органічної продукції; 3) сприяння розвитку інфраструктури зберігання та збуту продукції агропромислового комплексу, а також виробничої інфраструктури у харчопереробній галузі; 4) створення замкнених виробничих циклів в агропромисловому секторі, що сприятиме більш ефективному використанню виробничих потужностей, зростанню конкурентоспроможності вітчизняних виробників на внутрішньому ринку; 5) посилення захисту національних виробників від неякісної та небезпечної харчової продукції іноземного виробництва, недобросовісної конкуренції та монополізму на внутрішньому ринку.

Література

1. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень (проблеми теорії та практики) / Л.В. Дейнеко. – К.: Знання, 1999. – 331 с.
2. Дейнеко Л. Розвиток стратегічного потенціалу харчової промисловості України / Л. Дейнеко, П. Купчак // Харчова і переробна промисловість. – 2009. – №6. – С. 5-9.
3. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Левицька І.В. Проблеми інтенсифікації відтворювальних процесів на підприємствах харчової промисловості / І.В. Левицька // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 3. – С. 14-17.
5. Макаренко І.О. Сучасні механізми стабілізації діяльності підприємств харчової промисловості / І.О. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 2 (56). – С. 93-100.
6. Сичевський М.П. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку харчової промисловості України : монографія / М.П. Сичевський. – К. : Наук.світ, 2004. – 374 с.
7. Скопенко Н.С. Сучасний стан і перспективи розвитку харчової промисловості України на основі формування інтегрованих структур / Н.С. Скопенко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 4 (118). – С. 103-110.
8. Якимчук Т.В. Стан і перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України / Т.В. Якимчук // Економіка та управління підприємствами. – №4 (106). – 2010. – С. 162-168.

УДК 330.34

**Жаворонкова Г.В.,
д.е.н., професор кафедри економічної кібернетики
та інформаційних систем
Крачок Л.І.,
аспірант***
Уманський національний університет садівництва

СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання ставлять перед країнами нові вимоги, своєчасне задоволення яких забезпечить стійкі тенденції розвитку економіки, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг у відповідності до світових стандартів, виходу на зовнішні ринки та міжнародне співробітництво, що, в свою чергу, гарантуватиме можливість зміцнення економічної безпеки держав в цілому.

На даному етапі світового розвитку більшість країн орієнтуються на формування інноваційної моделі функціонування всіх галузей економіки, а прерогативою у цьому стає застосування новітніх

* Науковий керівник: Жаворонкова Г.В. – д.е.н., професор

технологій, використання світового наукового здобутку, результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

На жаль, стан науково-технічного та інноваційного потенціалу України не може відповідати вимогам сьогодення, тому надзвичайно актуальною є проблема технологічної безпеки. Суть її полягає у впровадженні новітніх технологій, досягненні технологічного прогресу, підтримки достатнього рівня вітчизняного науково-технічного й виробничого потенціалу, який би забезпечив виживання національної економіки та збереження державної незалежності [9, с. 27].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування теоретичних засад технологічної безпеки країни присвятили свої наукові дослідження І.Ф. Бінько, Т.В. Богомазова, М.М. Єрмошенко, Г.В. Жаворонкова, А.І. Сухоруков і ін. Вагомий внесок в дослідження інноваційного аспекту економічної безпеки зробили Ю.М. Бажан, В.М. Геєць, О.О. Лапко, Л.І. Федулова, М.М. Якубовський. Проте питання технологічної безпеки аграрної галузі не знайшло в достатньому обсязі висвітлення в науковій літературі і вимагає детального вивчення.

Постановка завдання. Метою дослідження є розгляд теоретичних аспектів технологічної безпеки аграрної галузі, формулювання основних принципів її забезпечення та виявлення головних внутрішніх та зовнішніх загроз, що перешкоджають гарантуванню оптимального рівня технологічної безпеки аграрної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки Україна за своїм природно-ресурсним потенціалом, історично сформованих напрямом господарювання та особливостями ментальності є аграрною країною з високою часткою сільськогосподарської продукції у валовому внутрішньому продукті, то головну увагу слід звернути на вирішення ключових питань забезпечення технологічної безпеки аграрної галузі.

В Україні прийнято низку нормативно-правових актів, які визначають пріоритетні напрями наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, проте основи технологічної безпеки та аграрної галузі, зокрема, не визначені ні в українському законодавстві, ні в наукових працях.

Існує низка визначень технологічної безпеки, включаючи державний та регіональний аспекти. Так, у наказі Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. №60 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» технологічна безпека країни визначають як такий стан науково-технологічного та виробничого потенціалу держави, який дає змогу забезпечити належне функціонування національної економіки, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоздатності вітчизняної продукції, а також гарантування державної незалежності за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів [1, с. 3].

І.О. Ревак [6, с. 249] під технологічною безпекою розуміє такий стан науково-технологічного та інтелектуального потенціалу держави, який дозволяє за рахунок впровадження у виробничий процес науково-дослідних, дослідно-конструкторських, науково-технічних та інших розробок забезпечити перехід національної економіки на інноваційний шлях розвитку.

Г.В. Жаворонкова розглядає технологічну безпеку регіону як «такий стан його науково-технологічного та виробничого потенціалу, який дає змогу забезпечити належне функціонування регіональної економіки, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоспроможності вітчизняної продукції, а також гарантування фінансової самостійності за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів» [4, с. 17].

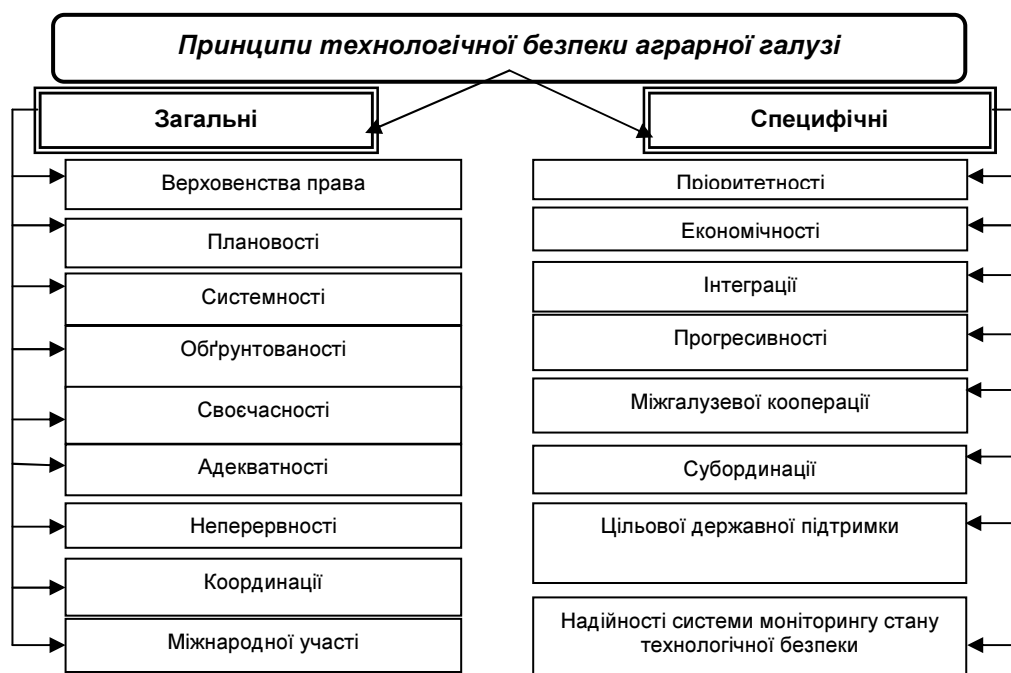
На думку російської вченої Т.В. Богомазової [2, с. 7], технологічна безпека – це один із видів безпеки, який в широкому розумінні, базується на міжсистемних зв'язках технічної сфери з науковою та економічною сферами за підтримки державної науково-технічної політики та іншими важливими забезпечувальними компонентами (правовою системою, підготовкою кадрів, зовнішніми зв'язками), що дозволяє, в кінцевому підсумку, досягти ефективності та конкурентоспроможності.

Деякі автори вважають, що технологічна безпека визначає ступінь захищеності людини, суспільства, об'єктів зовнішнього середовища від загроз, пов'язаних з несанкціонованим створенням технологічних систем, технологічних процесів і матеріалів, що забезпечують реалізацію основних національних інтересів країни [3, с. 27].

Огляд літератури свідчить про те, що у науковій теорії існує комплекс визначень поняття «технологічна безпека», однак попри всю різноманітність трактувань досі не сформовано такий термін, як «технологічна безпека аграрної галузі». Тому, беручи до уваги, відсутність загальноприйнятого визначення поняття «технологічної безпеки аграрної галузі», ми пропонуємо розуміти його як «такий стан науково-технологічного та виробничого потенціалу галузі, який дозволяє забезпечити належне функціонування галузевої економіки, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоспроможності аграрної продукції, а також гарантувати економічну незалежність за рахунок власних науково-технологічних ресурсів».

На нашу думку, раціональне використання інтелектуальних, технологічних, інноваційних та виробничих можливостей аграрної галузі з метою стратегічного розвитку національної економіки має здійснюватися у відповідності до задекларованих програм інноваційного розвитку України і згідно

принципових положень державної технологічної політики. Тому, ми пропонуємо розглянути ключові принципи забезпечення технологічної безпеки аграрної галузі (рис. 1).

Рис. 1. Загальні та специфічні принципи технологічної безпеки аграрної галузі
Джерело: розроблено автором

Дотримання вказаних принципів сприятиме раціональній реалізації комплексу заходів, спрямованих на досягнення належного рівня технологічної безпеки аграрної галузі, здатного зменшити негативні наслідки загроз національним інтересам у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку АПК.

На даний час процес формування та активізації технологічної безпеки аграрної галузі залежить від ступеня інноваційності економіки держави в цілому та інноваційності економіки галузі, зокрема. Він базується на пошуку та залученні інвестицій в наукову, інтелектуальну, виробничу, техніко-технологічну, фінансову та соціально-економічну сфери, що підвищують ступінь реалізації потреб суспільства, забезпечують розвиток галузей та зростання рівня їх конкурентоспроможності [4, с. 17]. Беручи до уваги ці фактори, зрозуміло, що сьогодні технологічна безпека галузі знаходиться у кризовому стані.

Критичний стан технологічної безпеки пояснюється тим несприятливим впливом, який виникає на всіх рівнях функціонування аграрної галузі України, починаючи з мікрорівня і, закінчуючи міжнародним. Проведений системний аналіз стану сільськогосподарського виробництва дав можливість виявити потенційні внутрішні та зовнішні загрози технологічній безпеці, перелік яких наведено в таблиці 1.

В останні роки не лише в сільському господарстві, а й в цілому в економіці України спостерігається нестабільність інноваційної активності. Відкритий доступ до іноземних технологій та можливість їх вільного імпорту може призвести до гальмування вітчизняного інноваційно-технічного розвитку та спаду науково-прикладної активності в аграрній сфері, що породжує небезпеку виникнення технологічної залежності від іноземних новаторських розробок.

З огляду на такі обставини, ми спробували виділити основні проблеми гарантування технологічної безпеки, враховуючи особливості підгалузей сільськогосподарського виробництва, – рослинництва і тваринництва.

Загрозами технологічної безпеки у сфері рослинництва виступають: зниження врожайності сільськогосподарських культур; низька якість продукції; деградація й руйнування природного середовища; зменшення родючості ґрунту; залежність продуктивності рослинництва від природних факторів; зростання площі зрошуваних земель; низька ефективність селекційної роботи вітчизняних вчених; проблеми у створенні і використанні нових сортів сільськогосподарських культур; слабка зацікавленість суб'єктів господарювання у освоєнні науково обґрунтованих систем землеробства та насінництва тощо [5, с. 250].

Сфера тваринництва теж створює низку проблем із забезпечення належного рівня технологічної безпеки аграрної галузі, а саме: застарілий селекційно-генетичний потенціал, від якого залежить рівень продуктивності тварин; неефективне використання кормових ресурсів; відсутність ресурсозберігаючих технологій, спрямованих на підвищення рівня інтенсивності та ефективності виробництва; потреба у біотехнологічних систем розведення тварин з використанням методів генної та клітинної інженерії;

низький рівень індустріалізації виробництва, механізації і автоматизації виробничих процесів; необхідність модернізації та технічного переозброєння виробництва, освоєнням наукоємних технологій; низька ефективність виробництва продуктів тваринного походження; низька якість та конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції [5, с. 251].

Таблиця 1

Основні загрози технологічній безпеці аграрної галузі

Внутрішні загрози	Зовнішні загрози
1. Високий рівень матеріало- та енергомісткості виробництва	1. Некерований відтік за кордон інтелектуальних і трудових ресурсів
2. Застарілі технології агровиробництва	2. Низька частка імпорту високотехнологічного обладнання та машин сільськогосподарського призначення
3. Недостатній рівень фінансування інноваційної діяльності аграрних підприємств	3. Низький рівень конкурентоспроможності сільськогосподарських товарів та послуг на експорт
4. Домінування базових процесів виробництва сільськогосподарської продукції з низьким рівнем технологічної обробки сировини	4. Недостатня інституційна та фінансова підтримка державою науково-технологічної та інноваційної переорієнтації сільського господарства
5. Низька частка технологічних інновацій в переробній галузі	5. Недосконалість законодавчої бази з питань гарантування економічної безпеки
6. Відсутність кваліфікованого персоналу	6. Незацікавленість вітчизняних підприємств у міжнародній науково-технічній кооперації та використанні світового інтелектуального і наукового здобутку у сфері аграрного виробництва
7. Консерватизм керівництва суб'єктів господарювання в питаннях модернізації виробничих процесів	7. Відсутність іноземного інвестування інноваційних трансформацій в аграрній галузі
8. Відсутність можливостей для кооперації аграрних підприємств з науковими організаціями	
9. Високі ризики та тривалий термін окупності технологічних нововведень	

Джерело: розроблено на основі [7; 9]

Відповідно до окреслених загроз пріоритетними інтересами забезпечення технологічної безпеки аграрної галузі мають стати:

- модернізація сільськогосподарського виробництва та підвищення наукоємності його галузей;
- істотне зменшення енерго- та матеріаломісткості продукції;
- впровадження ресурсозберігаючих прогресивних технологій;
- збереження та розвиток інтелектуального та науково-технічного потенціалу України;
- стимулювання розвитку прикладної аграрної науки;
- покращення рівня підготовки та кваліфікації кадрового складу АПК;
- залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій в науково-технологічну та інноваційну діяльність аграріїв;
- участь в міжнародній науково-технічній кооперації;
- виробництво високоякісних сільськогосподарських товарів та послуг;
- вдосконалення товарної структури експорту та імпорту;
- підтримка вітчизняних експортерів та сприяння виробництва імпортозамінної аграрної продукції;
- здійснення реформ агропромислового комплексу та проведення широкого кола інституційних змін;
- надання нормативно-правової та фінансово-економічної підтримки сільськогосподарським підприємствам, орієнтованим на високотехнологічне виробництво;
- створення дієвого організаційно-правового механізму забезпечення технологічної безпеки.

З метою підвищення рівня технологічної безпеки аграрної галузі державна політика розвитку науково-технологічної діяльності повинна проводити організацію наукових досліджень та освоєння світового інноваційного досвіду аграрним підприємствами, сприяти підвищенню інтелектуального рівня кадрового забезпечення через розвиток системи національної освіти, підвищувати рівень фінансування науково-технічних розробок за рахунок інвестування інноваційного розвитку. Крім того, держава повинна сприяти участі вітчизняних суб'єктів господарювання в міжнародному трансферті технологій та наукоємної продукції, запроваджені кооперації сільськогосподарських підприємств з науковими організаціями з метою розвитку територіальних утворень інноваційного типу та проведенні розбудови науково-інноваційної інфраструктури аграрної галузі [8, с. 3].

Висновки з даного дослідження. Таким чином, забезпечення технологічної безпеки аграрної галузі є одним із найважливіших пріоритетів, від якого залежить прогресивний економічний розвиток

України та захист державної незалежності, адже науково-технологічна модернізація сільського господарства дозволить забезпечити стабільний розвиток агропромислового комплексу через виробництво наукоємної продукції.

Однак, економіка держави і, особливо, сільське господарство характеризується багатьма проблемами, які ставлять під загрозу гарантування національної безпеки і потребують негайного вирішення. Виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції можливо лише при використанні досягнень науково-технічного прогресу, в основі якого лежать інноваційні процеси. Вони дозволяють вести безперервне технологічне оновлення сільського господарства, зміцнити національне виробництво та сприяти стійкому економічному розвитку держави.

Література

1. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 №60 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738 .
2. Богомазова Т.В. Технологическая безопасность страны и условия ее обеспечения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rae.ru/forum2012/pdf/0665.pdf> .
3. Высокотехнологичный комплекс и безопасность России: проблемы обеспечения безопасности оборонно-промышленного комплекса России / [авт. кол. : В.Л. Макаров, Б.Н. Кузык [и др.]]. – [2-е изд. , пересмотр.]. – М.: Институт экономических стратегий, 2005. – 349 с.
4. Жаворонкова Г.В. Технологічна безпека: регіональний аспект / Г.В. Жаворонкова // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону : матеріали доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. О.В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2011. – С. 67-68.
5. Мазуренко О.В. Проблеми сільського господарства в контексті забезпечення його інноваційного розвитку / О.В. Мазуренко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнічного університету. – 2012. – №2 (18). – С. 248-253.
6. Ревак І.О. Інформаційна база оцінювання науково-технічної безпеки України / О.І. Ревак // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №10 (112). – С. 247-254.
7. Система економічної безпеки держави: [монографія] / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т. проблем міжнародної безпеки ; за ред. А.І. Сухорукова ; передм. Б.М. Данилишина. – К. : Стило, 2010. – 684 с.
8. Сухоруков А.І. Науково-технічний потенціал та технологічна безпека України [Електронний ресурс] / А.І. Сухоруков. – Режим доступу : <http://www.inventure.com.ua/main/analytics/security/govsecurity/naukovo-tehnolog456chnii-potenc456al-ta-456nnovac456ina-bezpeka-ukrani> .
9. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.

УДК 338.432:657

**Вишневська О.М.,
д.е.н., професор кафедри економічного аналізу і аудиту
Дяченко О.С.,
обліково-фінансовий факультет
Миколаївський національний аграрний університет**

АГРАРНИЙ СЕКТОР: ВІДТВОРЕННЯ І ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Постановка проблеми. Реформування аграрного сектора України призвело до значного зниження темпів відтворення основного капіталу галузі. Сільськогосподарські підприємства у переважній більшості є збитковими і не можуть оновлювати основні виробничі засоби на належному, науково обґрунтованому рівні. Відбувається процес деіндустріалізації галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонування галузі, відтворення і оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств присвячені праці багатьох дослідників, у т.ч. П. Гайдуцького, С. Колотухи, В. Ситника, В. Шебаніна [1-3]. Проте подальшої розробки потребують механізми інноваційного розвитку галузі.